4. Нестерова, И. А. Нетрадиционные формы урока. Образовательная энциклопедия [Электронный ресурс] / И. А. Нестерова. – Режим доступа: http://odiplom.ru/lab/netradicionnye-formy-uroka.html. – Дата доступа: 10.11.2018.

АБ ДЭФІНІЦЫІ ПАНЯЦЦЯ «МОЎНАЯ КАМПЕТЭНЦЫЯ»

Квецень Д.В.,
Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка, г. Мінск

Анатацыя. Сёння беларуская адукацыя перажывае этап мадэрнізацыі, які характарызуецца пераходам ад традыцыйнай мадэлі навучання да кампетэнтнаснай. У артыкуле разглядаецца праблема дэфініцыі паняцця моўнай кампетэнцыі, яе сутнасці, размежавання паняццяў «кампетэнцыя» і »кампетэнтнасць». Актуальнасць дадзенай тэмы ў тым, што вывучэнне моўнай кампетэнцыі знаходзіцца на стадыі асэнсавання, абагульнення і не знайшло яшчэ лагічнага завяршэння.

Ключавыя словы: кампетэнтнасны падыход, сродак камунікацыі, кампетэнцыя, кампетэнтнасць, моўная кампетэнцыя, моўная сістэма, граматычная мадэль.

Сёння беларуская адукацыя перажывае этап мадэрнізацыі, які характарызуецца пераходам ад традыцыйнай мадэлі навучання да кампетэнтнаснай. Кампетэнтнасны падыход праяўляецца і ў абнаўленні зместу моўнай адукацыі. Калі раней асноўнай мэтай адукацыйнага працэсу было моцнае і трывалае засваенне навучэнцамі пэўных ведаў, то цяпер значнае месца займае сумесная дзейнасць педагога і навучэнца па набыцці ведаў, уменняў і навыкаў як сродку камунікацыі. Пры рэалізацыі кампетэнтнаснага падыходу робіцца акцэнт на развіваючыя тэхналогіі, праблемна-модульныя сістэмы навучання, праектна-даследчыя метады, рэйтынгавыя сістэмы ацэнкі вучэбных дасягненняў, актывізацыю вучэбна-пазнавальнай і самастойнай дзейнасці навучэнцаў [1, с. 546].

Рэалізацыя кампетэнтнаснага падыходу мае на ўвазе фарміраванне ў навучэнцаў кампетэнтнасці і шэрагу кампетэнцый. У літаратуры адсутнічае адзіны пункт гледжання на змест гэтых асноўных паняццяў, якія цесна ўзаемазвязаныя. У цяперашні час паняцце «кампетэнтнасць» пашырана, у яго ўключаны асобасныя здольнасці чалавека, заснаваныя на ведах, уменнях і вопыце ў пэўнай сферы. Вывучаючы праблему кампетэнтнаснага падыходу ў адукацыі, айчынная даследчыца А.Л. Жук падкрэслівае, што кампетэнтнасць – «якасць чалавека, які валодае ўсебаковымі ведамі, вопытам практычнай дзейнасці ў якой-небудзь галіне, меркаванне якога з’яўляецца аўтарытэтным [1, с. 547]. Кампетэнтнасць – гэта валоданне чалавекам адпаведнай кампетэнцыяй, яна ўключае абагульненыя веды і ўменні, на аснове якіх праяўляюцца і фарміруюцца ў працэсе дзейнасці здольнасці і асобасныя якасці чалавека.

Абагульнены характар ведаў і ўменняў, якія ляжаць у аснове кампетэнцыі, вызначаюць іх сутнасць і магчымасць выкарыстання для рашэння шырокага кола праблем і задач. Кампетэнцыі з’яўляюцца структурнымі кампанентамі кампетэнтнасці.

Тэарэтычныя асновы фарміравання ў вучняў моўнай кампетэнцыі прадстаўлены ў працах многіх навукоўцаў-лінгвістаў. Аднак адзінага меркавання аб тым, што варта разумець пад моўнай кампетэнцыяй, у айчыннай і замежнай навуцы не назіраецца. Тэрмін «моўная кампетэнцыя» (ад англ. *linguistic*) упершыню быў уведзены амерыканскім лінгвістам Н.Хомскім у сярэдзіне XX ст. Моўная кампетэнцыя паводле М. Хомскага з’яўляецца ідэальным граматычным веданнем, заўсёды суадносным з веданнем моўнай сістэмы. У канцэпцыі М.Хомскага тэорыя і практыка раздзельныя. Даследчык сцвярджае што дзіця не можа быць навучаны ўмоўным правілам граматыкі, бо існуе прыроджанае ўяўленне пра ўніверсальныя граматычныя прынцыпы, якія і абумоўліваюць неўсвядомлены выбар дзіця патрэбнага правіла або набору граматычных правілаў [4].

У замежных даследаваннях, якія праводзіліся паслядоўнікамі Н.Хомскага ў канцы 60-х – пачатку 70-х гг., паняцце моўнай кампетэнцыі не атрымала кардынальна новага змястоўнага напаўнення. У большасці даследчыкі разумелі пад дадзеным тэрмінам «моўную здольнасць» і «моўную актыўнасць». Французская даследчыца С. Муаран лічыла, што моўная кампетэнцыя – гэта веданне фанетычных, лексічных і граматычных мадэляў моўнай сістэмы, уменне карыстацца імі ў сваім маўленні. Галандскі навуковец Ян Ван Эк разглядаў моўную кампетэнцыю як здольнасць ствараць і інтэрпрэціраваць граматычна правільныя выказванні, якія складаюцца са слоў, ужытых у сваім традыцыйным значэнні носьбітамі мовы. Даследчык прызнае, што моўная кампетэнцыя з’яўляецца асновай камунікатыўнай здольнасці для любога ўзроўню яе сфарміраванасці [2].

І.А. Зімняя вызначае кампетэнцыю як унутраныя, патэнцыяльныя веды, уяўленні, сістэмы каштоўнасцей і адносін, якія затым выяўляюцца ў кампетэнцыях чалавека. А. В. Хутарскі разумее пад кампетэнцыяй сукупнасць узаемазвязаных якасцей асобы ў адносінах да пэўнага кола прадметаў і працэсаў [3].

Паводле айчыннай даследчыцы П.К. Бабінскай, кампетэнцыя – гэта прадметная галіна, у якой асоба добра асвядомлена і праяўляе гатоўнасць да выканання дзеянняў; гэта веды, уменні, вопыт, неабходныя для рашэння тэарэтычных і практычных задач у пэўнай сферы моўных зносін [1, с. 570].

У сучаснай дыдактыцы і методыцы тэрмін «моўная кампетэнцыя» шырока выкарыстоўваецца ў якасці паказчыка ўзроўню валодання мовай, як

правіла, абазначае сукупнасць канкрэтных навыкаў і ўменняў. Прычым у розных працах даюцца розныя пералікі гэтых навыкаў і ўменняў.

У «Беларускай педагагічнай энцыклапедыі» моўная кампетэнцыя або лінгвістычная кампетэнцыя адзначана як веды пра сістэму мовы і розныя спосабы выказвання думкі, уменні выкарыстоўваць гэтыя веды ў працэсе зносін. Да моўнай кампетэнцыі адносяцца навыкі выбару моўных сродкаў у адпаведнасці з сітуацыяй зносін; канструяванне лексічных адзінак і граматычных форм і канструкцый; камбінаванне моўных сродкаў у сінтагмах і сказах. Навучэнец валодае моўнай кампетэнцыяй, калі ён мае ўяўленне пра сістэму мовы і можа карыстацца гэтай сістэмай на практыцы. На якасць моўнай кампетэнцыі ўплывае не толькі ступень авалодання гэтай мовай, але і ўзровень кампетэнцыі навучэнца ў роднай мове [1, с. 570].

Такім чынам, сутнасць моўнай кампетэнцыі і кампетэнтнасці, тэарэтычныя асновы і ўмовы іх фарміравання асветлены ў працах замежных і айчынных вучоных. Аднак названыя працы не закранаюць шляхоў фарміравання моўнай кампетэнцыі і кампетэнтнасці малодшых школьнікаў. Аналіз розных падыходаў да распрацоўкі гэтых паняццяў паказаў, што праблемы зместу моўнай кампетэнцыі і кампетэнтнасці, іх развіцця і вымярэння ў многіх аспектах застаюцца на сённяшні час у дыдыктыцы і методыцы нявырашанымі. Рашэнне гэтых задач дасць магчымасць вызначыць змест моўнай кампетэнцыі, этапы яе фарміравання, дазволіць падабраць эфектыўныя метады і кантрольна-вымяральныя эксперыментальныя сродкі ўзроўню сфарміраванасці моўнай кампетэнцыі навучэнцаў на розных ступенях навучання.

Спіс літаратуры

1. Белорусская педагогическая энциклопедия : в двух томах. Том 1. А–М / редкол. Н. П. Баранова [и др.]; науч. ред.: С. П. Самуэль, З. И. Малейко, А. П. Чернякова. – Минск : Адукацыя і выхаванне, 2015. – 735 с.
2. Божович, Е. Д. Языковая компетенция как критерий готовности к школьному обучению (на материале родного языка) / Е. Д. Божович, Е. И.Козицкая // Психологическая наука и образование. – 1999.– № 1. – С. 25–37.
3. Низаева, Л. Ф. Коммуникативная компетенция: сущность и компонентный состав [Электронный ресурс] / Л. Ф. Низаева // Молодой ученый. – № 28. – 2016. – Рэжым доступу: https://moluch.ru/archive/132/37125/. – Дата доступу: 25.11.2018.
4. Хомский, Н. Язык и проблемы знания / Н. Хомский // Вестник МГУ. Филология. –1995. – №14. – С. 130–157.